

АРТТЕРАПІЯ ЯК ТЕХНОЛОГІЯ ВИПРАВЛЕННЯ У ПРОЦЕСІ ЗДІЙСНЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ВИХОВНОЇ РОБОТИ З ЗАСУДЖЕНИМИ ДО ПОКАРАННЯ, НЕ ПОВ'ЯЗАНИХ З ПОЗБАВЛЕННЯМ ВОЛІ

Коляденко С.М.

кандидат педагогічних наук
доцент кафедри соціальних технологій
Житомирський державний університет
імені Івана Франка

Літяга І.В.

кандидат педагогічних наук
доцент кафедри соціальних технологій
Житомирський державний університет
імені Івана Франка

Донедавна індивідуально-профілактичною роботою з особами, які схильні до правопорушень займались тільки органи внутрішніх справ, а що стосувалось соціальної роботи, зокрема це реабілітації, адаптації та ресоціалізації, займались виключно реабілітаційні центри для звільнених з установ виконання покарань та соціальні служби для сім'ї, дітей та молоді [1, с.103].

Останнім часом виникла потреба у здійсненні соціально-виховної роботи з засудженими до покарань, не пов'язаних з позбавленням волі. Було введено Закон України «Про пробацію» у 2015 році, який докорінно змінює підходи здійснення індивідуально-профілактичної, мотиваційної, виховної роботи соціальним працівником [1, с.104]. Пенітенціарна соціальна робота містить у собі знання про людину та суспільство в цілому, адже має міждисциплінарний характер, що дозволяє їй поєднувати в собі методики та форми роботи різних наук. Соціальна робота здатна розглянути проблеми кожного клієнта та віднайти оптимальне рішення виходу з кризової ситуації безпосередньо для цієї особи. Адже бачить весь спектр необхідних умов для допомоги клієнту [3, с.104]. Соціальний працівник допомагає захистити права клієнта, ініціює зміни та підтримує особу в ході соціальних змін, подоланні життєвих труднощів, які можуть бути спричинені соціальними чи особистими обставинами. Завдяки правильно організованій соціальній роботі, засуджений має змогу змінитися без ізоляції від суспільства та при цьому зберегти відносини з рідними, навчатися, працювати та створювати соціально-корисні зв'язки у громаді [1, с.105].

Соціальна робота має бути спрямована на виконання таких функцій, як [1, с.104]:

- соціально-діагностична – вивчення особи, що має конфлікт із законом;
- науково-дослідна – аналіз та добір методів і форм роботи, а також оформлення результатів дослідження;
- соціально-педагогічна – виявлення проблем, потреб та інтересів клієнта та залучення до участі в різних заходах;
- психотерапевтична – організація консультацій щодо різних форм допомог;
- контрольно-наглядова – здійснення контролю за виконанням рішень суду, засуджених до покарань, не пов'язаних з позбавленням волі;
- прогностична – передбачення розвитку процесів та подій;
- правозахисна – використання законів для зміни правосвідомості людини;
- превентивна – здійснення профілактики, попередження та подолання можливих життєвих проблем;
- соціально-медична – здійснення профілактично-виховної роботи щодо формування здорового способу життя;

- освітня – формування зацікавленості та мотивації до самовдосконалення та саморозвитку;

- соціально-економічна – сприяння у наданні соціальної допомоги.

Щодо завдань властивих лише соціальній роботі в службі пробації відносять:

- розвиток соціально-корисних зв'язків;

- допомога у зміні соціального статусу;

- сприяння в забезпеченні прийнятних умов для відбування покарання особами, які засуджені до покарання у виді умовного позбавлення волі;

- сприяння соціальному розвитку злочинця, його соціальній культурі, соціальних потреб та підвищенню рівня самоконтролю;

- надання допомоги щодо пошуку соціально-прийняттого середовища;

- допомога у вирішенні конфліктних ситуацій та сприяння соціально-правовій захищеності [3, с.105].

У ході експерименту було використано арттерапію як терапевтичний вплив, психокорекцію та непрямую діагностику, яка спонукає крізь призму мистецтва побачити свій внутрішній стан, емоції та переживання. Особа за допомогою своєї творчої діяльності виражає свої приховані, неусвідомлені переживання, комплекси, мотиви. Методи терапії мистецтвом ґрунтуються на тому, що внутрішнє «Я» правопорушника відбивається у візуальних зображеннях, при цьому відбувається корекція соціально-дезадаптованої поведінки та зміна особистості. Для контрольної групи було виділено 4 клієнта Центру пробації Житомирської області (3 чоловіка та 1 жінка) та проведено 10 арттерапевтичних занять.

Програма арттерапевтичного курсу для клієнтів центру пробації¹

№	Назва заняття	Приклади методик
1.	Арттерапевтична робота з образом «Я» клієнта. Самопрезентація клієнта в арттерапії.	- Методика «Намалюй своє ім'я»; - Методика «Автопортрет»; - Методика « Як мене бачить світ» тощо.
2.	Створення артбуку для самоаналізу клієнта.	Підбір тематик артбуку з учасниками.
3.	Ізотерапія спонтанного малюнку.	Тематика на вибір учасників.
4.	Кольоротерапія як корекція поведінки.	- Методика «Чорно-біла-абстракція»; - Методика «Чорно-білий пейзаж»; - Методика «Театр тіней»; - Методика «Море», «Сині льодяники» та ін.
5.	Мандалотерапія у процесі супроводу клієнта.	- Методика створення малюнкової, насипної мандали; - Методика руйнування мандали.
6.	Робота з емоціями в арттерапії.	Методика «Мій емоційний стан»
7.	Асоціативно-метафоричні карти в арт-супроводі клієнта.	- Методики «Горщики», «Кишені», «Абстрактні картинки» (В. Назаревич) тощо.
8.	Арттерапевтична робота з ресурсами клієнта.	- Методика «Колодязь»; - Методика «Шлагбаум» тощо .
9.	Казкотерапія. Створення терапевтичної казки.	- Методика «Написання казки за початком»; - Методика «Коллективне складання казки»; - Методика «Казка за ключовими словами».
10.	Колажування як метод особистісної реконструкції.	- Створення інсталяцій, колажу. - Методика «Карта мрій».

Перед проведенням арттерапевтичних занять за допомогою діагностики американських вчених «Виявлення індексу життєвої задоволеності» було виявлено, що цей індекс у всіх клієнтів був нижчим середнього, що свідчить про низький рівень життєвої задоволеності правопорушників, який відображає загальний психологічний стан людини, ступінь психологічного комфорту і соціально-психологічної адаптивності, показує відношення людини до життя.

Так, наприклад, у жінки В. індекс життєвої задоволеності 6 з 40 можливих; у чоловіка П. 18 з 40; у чоловіка А. 22 з 40; у чоловіка Л. 29 з 40.

Після впровадження авторської арттерапевтичної програми була проведена повторна діагностика «Виявлення індексу життєвої задоволеності» для простежування змін внутрішнього та емоційного стану. І ми побачили покращений індекс життєвої задоволеності, який переважив рівень середнього, що свідчить про мотивацію до змін і зняття внутрішньої напруги та тривожності (у жінки В. індекс життєвої задоволеності 8 з 40 можливих; у чоловіка П. 22 з 40; у чоловіка А. 26 з 40; у чоловіка Л. 36 з 40).

Отже, можна сказати, що арттерапія вплинула на підсвідомість кожного з клієнтів. Метою даної програми було ненав'язливе налаштування злочинців на усвідомлення власного внутрішнього стану, здійснення емоційної саморегуляції та аналіз свого минулого, формування бажання до змін.

Список літератури:

1. Кириченко Н. А. Служба пробації як суб'єкт соціальної роботи // Студентський науковий вимір соціально-педагогічних проблем сьогодення : збірник матеріалів Міжнародної студентської науково-практичної конференції (м. Ніжин, 26 квітня 2017 р.). С. 102 – 104.
2. Про пробацію : Закон України від 05.02.2015 р. № 160 – VIII. Дата оновлення 01.01.2021. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JG0X901A>
3. Сохач О. Соціальна робота з різними категоріями засуджених. Наукові пошуки майбутніх соціологів. РОЗДІЛ IV. Луцьк, 2016. С. 103 – 107.